

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI QUROLLI KUCHLARI AKADEMIYASI
TILLAR KAFEDRASI**

**O‘ZBEK TILINING TARIXIY SHAKLLANISHI VA
RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI**

Respublika ilmiy - nazariy (online) konferensiya materiyallari

**TOSHKENT,
20 oktabr 2020 yil**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI QUOLLI KUCHLARI AKADEMIYASI
TILLAR KAFEDRASI**

**O‘ZBEK TILINING TARIXIY SHAKLLANISHI VA
RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi Respublika ilmiy - nazariy (online) konferensiya
materiyallari

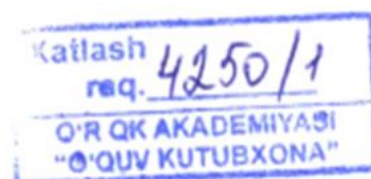
**ИСТОРИЧЕСКОЕ СТАНОВЛЕНИЕ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА И
ПЕРСПЕКТИВЫ ЕГО РАЗВИТИЯ**

материалы
Республиканской научно - теоретической (online) конференции

**THE HISTORY OF THE UZBEK LANGUAGE FORMATION
AND ITS DEVELOPMENT PERSPECTIVES**

materials
of the Republican scientific – theoretical (online) conference

Toshkent -2020

MUNDARIJA

<i>Kirish soʻzi</i>	3
<i>Абдуллаева С. Я.</i> Тилга эътибор – элга эътибор.....	4
<i>Asilova G.A.</i> Harbiy taʼlim muassasalarida davlat tilida ish yuritish malakalarini rivojlantirish	6
<i>Sodiqova Sh.B.</i> Xorijliklarga oʻzbek tilini oʻrgatish orqali milliy madaniyatni tanitish	8
<i>Салишева З.И.</i> Respublikamizda va xorijiy mamlakatlarda oʻzbek tilini oʻqitish masalsari:yutuqlar va istiqboldagi vazifalar.....	11
<i>Асқарова Ш.К.</i> Навоий асарларида такрорнинг лингвопоэтик аҳамияти.....	16
<i>Атаев Ш.А.</i> Ўзбек тилининг тарихий шаклланишида бадий адабиётнинг ўрнига доир	20
<i>Холиқова Д.</i> Тил – миллат тафаккурининг инъикоси.....	22
<i>Vaxronova D., Sarimsakova N.</i> Oʻzbek tili – oʻzbek millatining ruhi.....	26
<i>Ертаев Ш. И.</i> Тил миллат равнақи.....	31
<i>Якубова Ф.</i> Тил – давлат рамзи	33
<i>Shodiyev R.S.</i> oʻzbek tilshunosligida nutq madaniyatining oʻziga xosligi... ..	36
<i>Boymirzayeva M. Sh.</i> Til – millatning qiyofasi	38
<i>Джурраев Ш.Т.</i> Ўзбек тили ва унинг таракқиёт босқичлари	41
<i>Хожиева Ш.</i> Тил - миллат кўзгусидир.....	42
<i>Муродиллаева М.У.</i> Она тилим ўлмайдди ёхуд боқийсан, ифтихоримсан, она тилим!.....	45
<i>Муродиллаева М.У.</i> «Муҳокамат ул-луғатайн»нинг хорижий элларда ўрганилиши.....	49
<i>Юсупова Н.З.</i> Ўзбек адабий тилининг шаклланишида Навоийнинг тутган ўрни.....	52
<i>Ражабова О.Н.</i> Тил бирликлари ўртасидаги боғлиқликлар.....	58
<i>Имамова Ш.П.</i> Тил миллат ғурури.....	60
<i>Majidova M. S.</i> Til tafakkur omili.....	63
<i>Рахманова М.У.</i> Язык – наше богатство.....	66
<i>Ergashova F.Yu., Ashurov L.</i> oʻzbek tilining shakllanishi va rivojlanishi... ..	69
<i>Қаршиева М.Х., Рахимов Б. Э.</i> Тил ҳар бир миллат маданиятининг ўзагидир.....	72
<i>Xudaynazarova M. B.</i> Til-millat maʼnaviyati.....	77
<i>Ганпарова Н.А.</i> Ўзбек адабий тилининг ривожланиш тарихидан.....	78
<i>Тўраева Н. Н.</i> Она тили- Миллат руҳидир.....	81
<i>Бекнўлатов Х.Б, Мирпаязова С.З.</i> Тил - миллат бойлиги.....	85

<i>Курбанова С. А.</i> Тил миллат кўзгуси.....	88
<i>Эгамназарова З. К, Тухтасинова Р.Г.</i> Навои: мудрость слова и речи.....	91
<i>Пернопасова Е.А., Юсупова Н.Т.</i> Алишер Навои – художник узбекского слова.....	93
<i>Tashmetova A. S.</i> O‘zbek tilim- davlat tili, millatim faxri-g‘ururi.....	96
<i>Nuriddinova D.</i> Uzbek language history.....	98
<i>Абдуллаева Г.Б.</i> Великое наследие деятелей науки и культуры Средней Азии.....	101
<i>Соляхова Л.Р.</i> Узбекский язык как один из распространённых языков в мире.....	104
<i>Шомурадова Д.А.</i> Давлат тили ҳақидаги қонун ва унинг аҳамияти.....	106
<i>Халмуратова Д. Б.</i> Исторические особенности развития современного узбекского языка.....	108
<i>Отамуродова Д. Р.</i> Француз тилида сўз маъноларининг ўзгариши ва уларнинг қўлланилиши хусусида.....	111
<i>Қодирова И.</i> Мактабларда ўзбек тилини ўқитишда нутқ маданиятини ривожлантириш.....	114
<i>Икромов Ш.Э.</i> Ўзбек тили дарсларида ўқиш техникаси.....	116
<i>Эргашева Р. Т.</i> Авиация соҳасига оид атамаларнинг изоҳли луғатида терминлар маъноларини изоҳлаш масаласи.....	121
<i>Бобокалонов Р. Р.</i> Тилсиз миллат - сувсиз дарё	124
<i>Сайфуллаева Р. Р., Бобокалонов П.Р.</i> Тил, тафаккур ва мия нейронларининг электромагнит қуввати.....	127
<i>Бобокалонов П. Р., Фармонова П.</i> Тилни унутиш — ўзликни унутиш... ..	132
<i>Бобокалонов Р. Р., Ҳаятова., Бобокалонов П. Р.</i> Новербал мулоқот воситаларининг психонейролингвистик ва лингвокултрологик талқини.....	135
<i>Рахманов С.Х.</i> Нутқий маҳоратни ошириш усуллари.....	144
<i>Бабарахимова А.-М.Х.</i> Использование материалов сми в формировании межкультурной компетенции курсантов на занятиях по русскому языку.....	147
<i>Karimova M.</i> Umumta’lim maktablarida ona tilini o‘qitish muammolari....	151
<i>Сулейманова Н. К.</i> Медиаграмотность как цель и результат медиаобразования.....	153
<i>Matatkulova B. R.</i> Cognitive approach to study of anthroponyms.....	155
<i>Paizbekov T.Q., Paizbekova A. Dj.</i> Implementation of the State Educational Standards of Uzbekistan for military teaching practice.....	159
<i>Иргашев. Д. Р.</i> Обучения курсантов иностранным языкам на платформе “Moodle”.....	162

<i>Алибаева У.А.</i> Ҳарбий хизматчилар фаолиятида чет тилининг аҳамияти, уни ўрганишдаги муаммолар ва ечимлар.....	165
<i>Жуманазарова Ф. Р.</i> Диалектизмы как основа определения географии возникновения пословиц	170
<i>Муминджанова С.Х.</i> Нетрадиционные уроки как средство обучения...	172
<i>Бектурдиева Ш.</i> Ҳарбий олий ўқув юртларида чет тили машғулотларида ҳарбий матнлар устида ишлаш	175
<i>Ахипова М..N.</i> O‘qituvchining jamiyat taraqqiyotidagi tutgan o‘rni.....	179
<i>Маъдиева А. Д.</i> Ҳессе ижодида маънавий юксалиш омиллари.....	181
<i>Маматқобилов Т.Д., Бурханов Т.М.</i> Маънавий-маърифий ишлар ва кадрлар фаолиятининг уйғунлиги.....	184
<i>Курганова Р.Н.</i> Сотворчество как фактор влияния на эффективность учебного процесса.....	188
<i>Эшонқулов Н.Э.</i> Таълим жараёнида мобил технологиялардан фойдаланиш.....	191
<i>Рузикулов Ф. С.</i> Замонавий ва келажакдаги маҳаллий уруш ва жанговар ҳаракатларда муҳандислик таъминотининг ўзига хос хусусиятлари.....	194
<i>Мамажанов И.Р., Шерматов М.С.</i> Ахборот техник хавфсизликни таъминлаш.....	199
<i>Абдурахимов Р. Ф.</i> Замонавий кибер таҳдидлар даврида ахборот-психологик хавфсизлигининг долзарблиги.....	201
<i>Atadjanov N. SH.</i> Amerika qo‘shma shtatlari harbiy xizmatchilarining rahbarlik fazilatlarini o‘ziga xos xususiyatlari.....	205
<i>Акбаров К.М., Ботиров З. А.</i> Дунёнинг ривожланган давлатлари миллий гвардия бўлинмалари қўлланилишининг ўзига хослиги.....	208
<i>Мирзалиев А.А.</i> Ахлоқий-руҳий тайёргарлик ҳарбий хизматчиларда жанговар руҳни шакллантирувчи асосий компонент.....	211
<i>Musinov A.A.</i> Milliy gvardiya harbiy xizmatchilarida axborot xurujlariga qarshi immunitetni shakllantirishni takomillashtirish.....	215
<i>Мамутов Ж.Р.</i> НАТО Мамлакатлари ҳарбий хизматчиларининг маънавий ва руҳий тайёргарлигини ташкил этишининг янги тенденциялари.....	220
<i>Умаров Ш.У.</i> Ҳарбий хизматчиларни ватанпарварлик фазилатларини оширишда ахлоқий кадриятларнинг роли.....	224
<i>Ҳаджиев С. Н.</i> Учувчисиз учиш аппаратларининг пайдо бўлиш ва ривожланиш тарихи.....	227

<i>Муродиллаева М.У., Эшовов Ж.Қ., Йўлдошев Д.И.</i> Онам алласидай суюксан тилим, абадул-абад буюксан тилим!.....	231
<i>Абдувалиева М.А.</i> Тил ва маънавиятининг бугунги кундаги аҳамияти.	234
<i>Муртазаева А.Б.</i> Чет тили ўқитиш методикасининг она тили фани билан алоқаси.....	236

дастурхон қилиб тўкмасликни, ўз касбининг маҳорат сирларидан нарига ўтмасликни ўргатишади. Негаки, ортиқча гапириш санъаткорнинг карьерасига таъсир этади, эътибордан қолади, унинг бозори касод бўлади.

Ғалаба сари қадам аввало жисмонан эмас, руҳан ҳаракатда намоён бўлса, мақсад ўзини оқлайди. Юксалиш аввал қалбда содир бўлиши керак. Ана шунда тана ҳолдан тойганда месон қалб билан ҳаракатланишни ўрганайди. Натижада мия ўз-ўзидан бутун танага буйруқ беради. Тил ўрганишга ҳам шу усул қўл келади. Машҳур ёзувчи Иоган Гёте “Кимки ўзга тилларни билмаса, ўз тилини ҳам яхши тушуна олмайди,” деган ҳикматли сўзи бор. Кўп ҳолатда тил ўрганиш, бу одамнинг ўзига боғлиқ. Бунинг учун ҳар бир инсон муваффақиятга эришиш учун қарор чиқариши шарт.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Черниговская Т. В. Язык, мышление, мозг: основные проблемы нейролингвистики // Труды отделения историко-филологических наук РАН. №3. М., 2004.
2. Сатторов Шухрат. «Биз ғалаба қозонамиз». Ғофур Ғулом номидаги НМИУ, -Т., 2018.

ТИЛНИ УНУТИШ — ЎЗЛИКНИ УНУТИШ

Бобокалонов П. Р.
БухДУ тадқиқотчиси
Фармонова П.
иктидорли талаба

Аннотация. Ушбу мақолада тилга ҳурмат кўрсатиши, тил этикетига амал қилиши, тилни миллий руҳ ва қадрият сифатида ардоқлаш каби масалаларга муносабат билдирилган.

Калит сўзлар: Тил ва тилишунослик, она тили, тил этикети, миллат руҳияти, миллат, давлат тили, расмий тили.

Курраи замин тарихида ҳеч бир миллат ўз тилини иккинчи даражага тушиб қолишини истамаган. Фақат босқинчилик урушлари, иқтисодий қарамлик, сиёсий-маънавий нотавонлик туфайли ҳар қандай миллатнинг она тилиси ўз ўрнини бошқа тилга бўшатиб берган. Бу ҳақиқатни айни замонда кўп халқлар тушуниб етган. Шу боис ўзини таниган, ўзлигига эга ҳар бир миллат ўз она тили ривожини ҳаёт-мамот масаласи деб билади. Тил тараққиёти учун бор имкониятини ишга солади.

“Бугун инглиз тили дунёда халқаро мулоқот тили ҳисобланади, у ҳаётнинг ҳар бир жабҳасига кириб улгурган ва сиёсий-иқтисодий масалаларни ҳал этишни осонлаштирадиган тил. Тил инсоннинг бирламчи эҳтиёжи, англаш, билиш, сўзлаш, алоқа-муносабат воситаси, мансуб-хослик омили бўлгани боис ҳамиша жамият равнақининг асосий мезонларидан бўлиб келган. Бошқа тарафдан эса дунё аҳолисининг катта қисми сўзлашадиган инглиз тилини билишга етарлича баҳо бермаслик ҳам тўғри эмас, чунки у

иктисодиётнинг ривожланишига ёрдам беради.”[1]. Бироқ бу, “инглиз тилини ўз она тилидан ортиқ даражада улуғлаш” деган гап эмас. Инглиз тили билан силлиқ иш битмайдиган юртлар ҳам бор. Пировардида, Абдулла ҚОДИРИЙ ёзган эди: “Ўзбек тили камбағал эмас, балки ўзбек тилини камбағал дегувчиларнинг ўзи камбағал. Улар ўз нодонликларини ўзбек тилига тўнқамасинлар.” Бугун ўзбек тили жаҳон аренасида янгради. Бу ўзбек тили бошқа тиллардан кам эмаслигининг исботидир.

Ўзбек тили шевалардан бой. Юртимизда жамики туркий тилларда мавжуд қарлуқ, қипчоқ, ўғуз лаҳжаларининг ҳар учаласида сўзлашувчи ўзбеклар яшайди. Ҳамма шевалар ўзига хос, ҳаммининг шеваси ўзига мос. Ҳар бири бетакрор ва сўзлашиш учун қулай. Бироқ шевалар – маҳаллий мулоқот воситаси. Халқ олдига чиқиб сўзлаганда ЎЗБЕК АДАБИЙ ТИЛИ ҳам бор эканлигини унутиш мумкин эмас. Республикамиздаги барча расмий, норасмий матбуот воситалари адабий тил меъёрларига амал қилиши зарур. Барча давлат идоралари ўзбек адабий тилида иш юритиши даркор.

Жамоа жойларида, лавозимда, нотаниш одамлар ичида, транспорт ва ҳуқуқий хизматда шевадан фойдаланиш одоб доирасида бўлмайди. Зангори экран, радио, жамоат жойларида ҳар бир инсоннинг ўз шевасида эркин мулоқотга киришаётганига таажжубланасиз. Бу иллат – бошқаларни ҳурмат қилмасликдан далолат эмасми?! Тил этикетини бузиб гапирадиган шахсда ахлоқий меъёрнинг у ёки бу унсури етишмаслиги кўзга ташланиб туради.

Нейролингвистикадан маълумки, ўз она тилисида яхши гапиролмаган шахсларнинг миясида нуқсони бўлади. Хорижий мамлакатларда таниқли санъаткорлар вақт-вақти билан нейропсихологлар маслаҳатига эҳтиёж сезади. Улар самимийроқ, оддийроқ бўлишга интилишади, шунинг учун мутахассислар билан мулоқотда бўлиб, феъл-атворларининг кам-кўст жиҳатларини бошқалар назари билан баҳолаб олишади. Психологлар санъаткорни томошабин, халқ эътиборидан қолмаслиги учун нуқсонларини бартараф қилишга ёрдам беради.

Саҳнада қилинган таъзим халққа қилинган ҳурмат саналади. Жуда оз ва соз, содда ва самимий гапириб, жест, мимикадан фойдаланиш йўллари ўргатилади. Жест ва мимика ҳам – тана тили. “Тана тили”дан фойдаланиш ва маъромида хурсанд жилмайиш, томошабинларга илтифот кўрсатиш, уларни зийраклик билан кузатиб туриш, ўз касбининг маҳорат сирларидан воқиф бўлиб бориш ва ҳоказо барчасига аҳамият қаратишади. Тил этикетидан четга ўтмасликни ўргатишади. Бўлар-бўлмасга ортиқча гапирилмайди. Негаки, ортиқча гапириш санъаткорнинг карьерасини ҳалокатга чорлайди, халқ эътиборидан қолади, симпатия ўрнини антисимпатия эгаллайди.

Жамоат жойларида, адабий тил этикетига риоя қилмайдиган ҳолатлар ҳаётда кўп учрайди. Айрим “корчалон аёллар” ўртасида ҳам шарм-ҳаёсиз “эркакча сўкиш-сўкиниш” учраб туради. Радио ва зангори экранларда эзмаланиб гапирадиган мухбирларнинг ҳам тил этикетини бузаётганига эътибор беришмайди. Бироқ тил одобига амал шарт. Сўкинадиган раҳбарлардан каттароқ жарима ундирилса, давлат ҳам, халқ ҳам манфаатдор

бўлади. Халқ жамоа олдида инсон шаънига тегадиган ҳақорат сўзларни эшитишдан кутилади.

Тилни ҳурмат қилган одам, тилимизга четдан кириб келаётган сўзларни, агар ўз тилимизда муқобили бўлса, имкон қадар ишлатмаслиги керак. Рус тилини билган русча сўзларни, инглиз тилини билган инглизча сўзларни ўзбек тилига қориштириши нодуруст. Бу ҳам оммавий маданиятнинг беўхшов сўзлашув тури ҳисобланади. Буни халқ риёкорлик деб қабул қилади. Ўз тилига ҳурматсизлик ана шу нуқтадан бошланади. Бу тоифадаги инсонлар ўзга тилни билгани билан мақтанади гуё, бошқалар олдида ўзини замонавий қилиб кўрсатади. Ҳатто, айрим ўзбек тилшунос олимлари ҳам ўзаро мулоқотда уялмай-нетмай русча суҳбатлашади. Ва минг афсуски, айрим олимлар тилимизни ривожлантириш, унинг қадрини ва қаддини кўтариш ўрнига рус тилига гапиришади. Ўзбек бўлиб адабий тил доирасида сўзлаша олмайдиган киши ўзбекча фикрлай олмайди, миллий руҳни ўзида сингдиролмайди. Тилни ҳам, халқни ҳам ҳурмат қилишни унутади. Қолаверса, тилимизга меҳр қўйиб ўрганаётган ўзга миллат вакиллари ҳам бундай инсонларга хайрихоҳ бўлмайди.

“Миллий тилимиз бугун мисли кўрилмаган инқилобни бошидан кечирмоқда. Ўзбекистон мустақиллик боис очик жаҳонга чиққандай тилимиз ҳам очик жаҳон билан муомалага кирмоқда. Миллий тил доирасида бутун-бутун янги китъалар пайдо бўлаётир. Бизнес, банк, алоқа, компьютер соҳаларининг тили бугун шундай миллий китъа. Миллий қонунлар яратиш тобора тараққий қилиб қонунлар тили ва усули китъаси пайдо бўла бормоқда. Фанимиз кашфиётларини миллий тил китъаларидан баён қилиш урф бўлмоқда. Халқаро тиллар, халқаро терминлар, тушунчалар худди океан каби миллий тилимиз билан яқин ҳамкорлик қилмоқда. Ўз миллий тили ҳақида ғамхўрлик қилмаган одам аслида тил ҳақида эмас, ўзи ҳақида ғамхўрлик қилмаган бўлади»[2]. Бугун ўзбек тили Ўзбекистон Республикасининг халқи ва миллати учун давлат титули саналади. Ўзбек тилига шу мақом берилиши учун қанчадан-қанча зиёлилар жон куйдирган. Айнан уларнинг меҳнати, заҳмати, тўккан қонлари эвазига тилимизга давлат мақоми берилди. Бу тилда эплаб гапира олмасак, кўчаларимизда хато ёзилган афишаю рекламаларга эътибор бермасак, устига-устак нукул ажнабий сўзларни дўконлар ва бозорлар пештоқиға кўтариб осиб қўйсак, чиқарилган қонун қаерда қолди?!

Инсон тили унинг гапириши учун берилган энг улуғ ва бебаҳо неъмат. Рост ҳам, ёлғон ҳам шу тил орқали амалга оширилади. Инсоннинг азизу мукаррамлиги унга берилган ақл, онг, одоб-ахлоқ ва ростгўйлик билан белгиланади. Бу сифатлар инсонни етукликка, баркамолликка етаклайди, халқ ичида ҳурматини оширади. Алломаларимизнинг шундай пурмаъно ҳикматли сўзлари бор. Алишер Навоий: “Сўз инсон табиатининг ишвагар дилбари, у кўзга кўринмайдиган парисифат нозаниндир”, деб таърифласа, Носир Хисрав: “Сўз ичра мудом ақл яшириндур, сўз чимилдиғу ақл келиндур” – дея мажозий маъно беради. Тил миллатнинг руҳи, кўзгуси бўлиши билан бирга шу миллат зиёлиларининг шаъни, ору номуси ҳамдир. Номусни асраш эса виждоний

бурчимиздир. Тарбиячи тарбияланувчини тўғри йўлга соладиган сеҳрли сўз топа билиши керак. Ўзбек тилимиз бундай сеҳрли сўзлардан жуда бой. Зеро, тил маънавият калитидир. Тил, бу маънавиятимитз ойинасидир. Зеро, маънавият жамият ва давлат маъмурий бошқарувини юксак босқичга кўтариш учун хизмат қиладиган ижтимоий ҳодиса, кенг маънода ижтимоий-сиёсий тизим ва моддий соҳаларни мувозанатда сақлайдиган куч-қудратдир. Инсоннинг юксалишини тил ва маънавият белгилаб беради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Раҳмонов Ваҳоб. Тил - руҳимиз таржимони //“Ёшлик” журнали, №10. Т., 2014 йил,
2. <https://uforum.uz/archive>. БИЗНИНГ ТИЛ. Иброҳим Ғафуров (мурожаат санаси 8.10. 2020 й)

НОВЕРБАЛ МУЛОҚОТ ВОСИТАЛАРИНИНГ ПСИХОНЕЙРОЛИНГВИСТИК ВА ЛИНГВОКУЛТРОЛОГИК ТАЛҚИНИ

Бобокалонов Р.Р.,
БухДУ доценти, ф.ф.н.
Ҳаятова Н.И ва **Бобокалонов П.Р.**
илмий изланувчилар.

***Аннотация.** Ушбу мақолада ўзбек тилида но-вербал мулоқот воситаларининг психонейролингвистик ва лингвокултрологик хусусиятлари билан боғлиқ назарий масалалар бўйича илмий мушоҳада юритилган ҳамда шу йўналишларда амалга оширилган илмий тадқиқотларга муносабат билдирилган.*

***Калит сўзлар:** психо-нейролингвистика, вербал мулоқот, но-вербал мулоқот, кинесика, мимика, гавданинг туриш ҳолати, визуал контакт (қараш), контакт частотаси, проксалика ва экстралингвистика, интонация, овоз, пауза, нафас чиқариш, йиғи, йўтал, тембр, кулгу, такесика, қўл сиқилиш, қарсак чалиш, ўпиш, проксемика, ҳиссий ҳолатлар; оғизнинг ҳолати. дудоқлар ҳолати; кўз шакли, кўз ёрқинлиги, қошининг ҳолати, пешона ҳолати, юз ҳолати.*

Мулоқот одамлар ўртасида ўзаро ахборот алмашишнинг ижтимоий-психологик жараёни бўлиб, икки асосий восита – вербал ва новербал (лат. verbalis - оғзаки ва nonverbalis оғзаки бўлмаган) нутқий таъсир усуллари орқали амалга оширилади. Мулоқот жараёнида бу омиллар бир-бири билан чамбарчас боғлиқ. Демак, бунда ахборот инсонларга оғзаки (вербал тарзда) ёки оғзаки бўлмаган (новербал) шаклда узатилиши назарда тутилади. Ва ҳар иккала мулоқот воситалари бир хил муҳим аҳамият касб этади[1; 6,238; 8,246; 10,189]. Бу ҳолатлар ўзбек лингвомаданиятшунослиги ва психонейролингвистиги йўналишида чуқур тадқиқ этилмаган.

Новербал мулоқот маълумотлар узатишнинг ўзига хос воситаси ҳисобланади. Новербал воситалар нутқ жараёнида ҳамроҳлик қилиши, нутқни тўлдириши ва баъзи ҳолларда маълумот тингловчига "сўзсиз тушунарли" бўлиши мумкин.